ژياننامەی شێخی موجاهيد محمد عز الدين كوڕی عبد القادر القسام (1300ه/1883م - 1354ه/1935م)

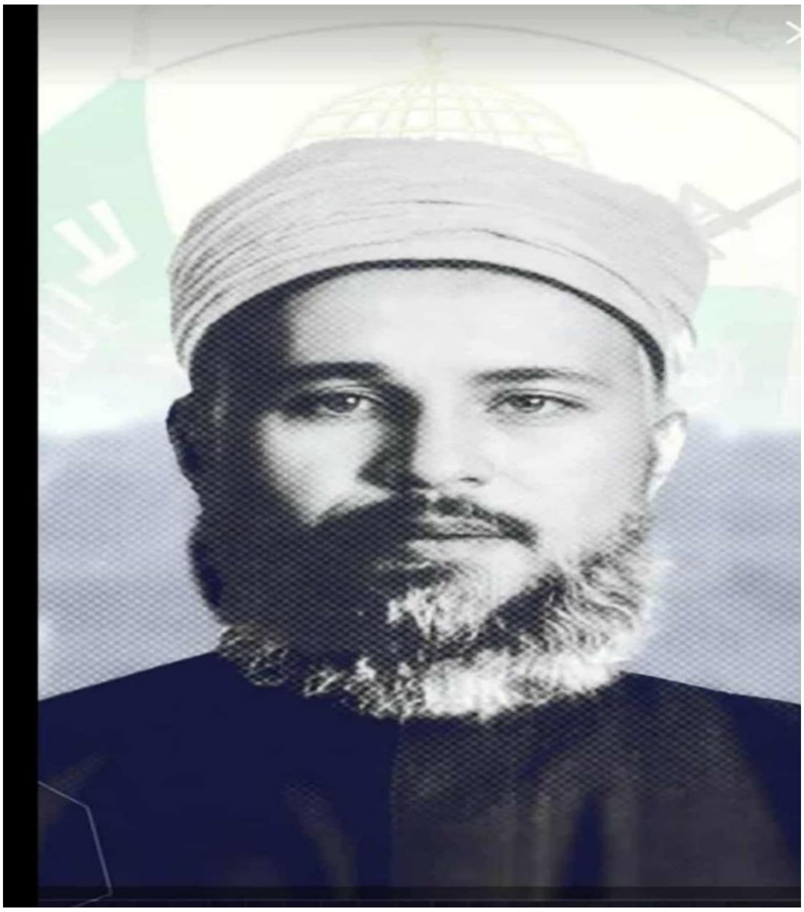

بنەماڵەی قەسسامی حەسەنی لە كوردستانەوە بۆ سوريا.

،ڕۆڵی پاڵەوانانەی قەسسام لەشۆڕشی عمر موختار دژبەئيتاليەكان:

: موحەممەد عەزيز لۆتەری.

ئەوانەی ژياننامەی ئەو پێشەوايەيان نوسيوەدەڵێن كە ناوی (محمّد عزّ الدّين كوڕی عبد القادر كوڕی مصطفى كوڕی يوسف كوڕی محمد القسّامە، وەدەشڵێن كە مستەفای باپيری كەشێخێكی

تەریقەتی قادری بووەو واباس دەکرێ کە لەنەوەی شێخ عبدالقادری گەیلانی بێ ،لەعیراقەوە هاتۆتە سوریا، وەهەتا سەردەمی شێخ محمدعزالدینیش چەندین موریدوشاگردی کوردی عیراق سەردانی باوک وباپیری شێخ عزالدینیان کردوە هەتالە دوای وەفاتکردنیشیان هاتوونە سەرمەزارەکانیان وشێخ عزالدین ئەم کارەیانی پێ خۆش نەبووە.

هەربۆیە مشت ومڕێکی زۆرهەیە وهەندێک دەڵێن بنەماڵەی شێخ بەڕەچەڵەک شیعەن، هەندێکی دیکە دەڵێن شێخ سەلەفی بووەودژی سەردانی گۆڕی پیاوچاکان بووە.

لەڕاستیدا مشت ومڕی سەرژیانی شێخ هەروەک مشت ومڕی خەڵک لەسەرژیانی مامۆستاکەی شێخ عزالدین سەید جمال الدینی ئەفغانیە کەزۆرێک دەڵێن شیعەیەوبەڵام لەڕاستیدا وانیە.

شێخ محمد عزالدینیش کەنەوەی شێخ عبدالقادربێ ،شێخ عبدالقادرخۆی سونیەکی حەنبەلیە، پەیڕەوانی قادری لەعیراق لەناوعەرەبەکان بوونە حەنەفی وئالوسیەکان وکوبەیسیەکان لەوبنەماڵانەن کە ڕەچەڵەکیان دەچێتە وە سەرشێخی گەیلانی . ولەناو کوردەکانیش بوونە شافیعی وسەیدەکانی ئال خەتیب وبریفکانیەکانی دهۆک ئەوانیش لەنەوەی شێخ عبدالقادری گەیلانین.

، بۆیە بە زانینی مەزهەبی فقهی باپیرانی شێخی قەسام بۆمان دەردەکەوێ ،کەئەوان شافعی بووبن ،بۆیەدەبێ بنەماڵەی ماڵی شێخ لەوشارانەی کوردی لێ بووە لە موسڵ کۆچیان کردبێ بۆ لازقیەکەئەوکات سەربە ویلایەتی بەیروت بوو لەسوڵتاننشینی عوسمانیدا، خۆکە بنەماڵەکەیان حەنەفی یان حەنبەلی یان مالیکی بوونایە ئەوەدەگوترا لە بەغداوئەنباروشارەکانی باشوری عیراق بنەماڵەکەیان کۆچیان کردوەبۆ لازقیە.

جاچونکە بنەماڵەی قەسام شافیعی مەزهەبن کەواتە بنەماڵەی شێخی قەسام لە ویلایەتی موسڵەوە چونەتە شام کەئەوکاتە دهۆکیش بەشێک بوو لەموسڵ ،چونکە زۆرێک لەکوڕونەوەکانی شێخی گەیلانی لەئاکرێ ودهۆک ودەوروبەری موسڵ نیشتەجێ بوون وشێخانی بریفکانی لەوبنەماڵەن .

ئەم پێشەوا موجاهیدە لەشاری (جَبَلة) سەربە پارێزگای (لاذقیة) لەسوریا لەساڵی 1883ز لەبنەماڵەیەکی دیندار لەدایک بووە.

باوکی قسسام که عبد القادر ه دووجارهاوسەرگیری کردوە، ژنی یەکەمی کە ناوی(ئامینە جەلول)بوو خەڵکی قەڵای مەرقەب بوو ،لەوژنە

[أحمد ومصطفى وكامل وشريف]ی هەبووە.قەڵای مەرقەب لای بانیاسە لەوسەردەمە زۆرینەی گوندەکانی عەلەوی وکەمینەیەکی سونی شافیعی لێ بوون ،

پاشان ژنێکی تری لە جبلة هێناوە کەئەو دایکی عز الدینە، ناوی حليمة قصابه لەبنەماڵەی نور الله، لەم ژنە

أمين وفخري ومحمد وفاتيمه ونەبیهەی هەبوون کە محمد عزالدين قسسامە.

دیارەئەم شارەو بنەماڵەی نورالله ناسراون کە لەسەر مەزهەبی ئیمامی شافیعین ،خۆکە باوکی قسسام علوی بوایە ئەم بنەماڵە هەرگیز ژنیان پێنەدەدا ..

ئەم بنەماڵە قەرەباڵغە ژیان وگوزەرانێکی سادەیان هەبوو، عبدالقادر ئاسنگەربوو، وە لەزانستی دینیش شارەزابوو، بۆیە بووبووە ئیمامی مزگەوتی ئاسنگەرەکانی بجلە، وە مناڵەکانیشی فێری خوێندن ونوسین وقورئان دەکرد.

وەلە سەر شێخایەتی تەریقەتی قادری هیچ شتێکی لەکەس وەرنەگرتوە، باخچەیەکی بچوکی هەبوو کەخۆی و منداڵەکانی لەگەڵ چاندن وگرنگی پێدانی خەریک بوون و هەندێک جاران عەرزوحاڵ نوسیشی کردوە.

بەم شێوە عز الدين هەموو لەوپیشانەی باوکی بەشی هەبوو، شارەزاییەکەی هەمەلایەن بوو.

سەرەتای خوێندن وشارەزابوونی زانستەشەرعیەکانی لەسەردەستی باوکی دەست پێکردوە، فێری نوسین وخوێندن وقورئان وژمارەبوو.

پاشان چووەلای شێخ سليم طيارة ی بەیروتي و وشيخ أحمد الأروادي وفێری ڕێزمانی عربی وفەرمودەو تەفسیرو فقە بوو.

کاتێ باوکی بینی ئەم کوڕەی حەزی لەفێربوونی زیاترە

بۆیە لەساڵی 1314ک- 1896ز لەتەمەنی کەمترلە١٤ساڵی ناردیە زانکۆی ئەزهەر .

بۆ چۆنێتی چوونی قسسامی ١٤ساڵان بۆئەزهەر دەگوترێ لەگەڵ هەندێ لەکەس وکاری لەوانەش باوکی وبراکەی وخاڵۆزاکەی چوونە دوورگەی ئەرواد ولاوێشەوە چووە بۆ ئەسکەندەریە ولەئەسکەندەریەوەبەوشکانیدا چۆتە قاهیرە .

دیارە لەم گەشتە زانستیە عز الدين التنوخي ورضا مسيلماني ومصطفى مسيلماني وذيب البيرص وناجي أديبی خاڵۆزای ومنح غلاونجي هاوسەفەری بوون.

لەودەساڵەی قسسام لە ئەزهەربوو هەریەک لەم بەڕێزانەشێخی ئەزهەرڕبوون :-

-شيخ حسونة النواوي الحنفي (1313 ك- 1317 ك/ 1896ز - 1900ز)

-شيخ عبد الرحمن القطب الحنفي النواوي (1317 ك/1900ز)

-شيخ سليم البشري المالكي (1317 ك- 1320 ك/ 1900ز - 1904ز)

-سيد علي محمد الببلاوي، تاكو 1323 ك/ 1905ز

-شيخ عبد الرحمان شربيني، تاكو ساڵی 1327 ك/ 1909ز

هەروەها شێخ محمد عبده(1266 ک– 1323 ک / 1849ز – 1905ز)

لە دوای ڕۆیشتنی ئەفغانی بۆ ئەستەمبوڵ، محمدعبده هاتەوە میسرو بوە قازی وئەندامی دەستەی بەڕێوەبردنی ئەزهەرو موفتی وڵاتی میسر تالە ١٩٠٥ پێش ساڵێک لەگەڕانەوەی قسسام وەفاتی کردو بەپێی هەموو سەرچاوە مێژووییەکان قسام وڕشید رەزا ئەودووباڵە بوون کە قوتابخانەی عەبدەوئەفغانی پێیان دەفڕی.

عبده سەرەڕای ئەندامێتی شوڕاو فەتواوقەزاوئەزهەر سەرۆکی ئەنجومەنی زانسی وخاوەن ئیمتیازی گۆڤاری مەنارو خەریکی تەفسیری مەناریش بوو.

محمد ڕشید رەزاش وەک قسام شامی بوو، ئەوهەتا مۆڵەتی زانستی لەشێخ حسێن جسر وەرنەگرت لەساڵی١٨٩٧ جێی نەهێشت، کاتێ نەیتوانی دیداری ئەفغانی بکاولە ١٨٩٨ ئەفغانی کۆچی دوایی کرد ،ڕشید ڕەزاش دوای دووساڵ لەهاتنی قسسام هاتە میسر لەساڵی ١٨٩٨ ، هەروەها هەردووکیان لەیەک ساڵدا لە١٩٣٥کۆچی دواییان کردوە.

عز الدين تنوخي1307 ك.1386ک/1889 .1966 ز)هاوڕێی قەسسام لەسوریاوەبۆئەزهەر دەڵێ:
(لەئەزهەر ئەوو قەسسام پارەیان لێ بڕاوە،قەسسام بەتنوخی گوتوە کەبا حەڵوای هەریسە دروستکەین وبیفرۆشین، تەنوخی گوتی من شەرم دەکەم ،قەسسام گوتی هاوارکردن لەسەرمن .

بەم شێوە بە هەریسە فرۆشتن خەرجی خۆیان پەیداکردبوو ،تارۆژێک باوکی تنوخی هاتبوو ،بینیبووی کوڕەکەی هەریسە دەفرۆشێ، لێی پرسیبوو ئەوەچیە ڕۆڵە؟ ئەویش گوتبووی قەسسام فێری کردم ، باوکی گوتبووی بەڕاستی فێری ژیانی بە شکۆداری کردوی.

لەوزانکۆیە لەساڵی 1906 دەرچووەو گەڕاوەتەوە شارەکەی خۆی جبلە وبۆتە گوتاربێژو مامۆستای مزگەوت وحوجرەی ئیبراهیمی کوڕی ئەدهەم.

سروشتی شێخ محمد عزالدین وەک ناوەکەی دیارەلای ئەو دینداری واتای عیزەت وشکۆداری گەیاندووە، هەرلەسەرئەم بنچینە شێخ بۆداواکردنی زانست ڕووی لە ئەستانەوعیراق وحجاز نەکردوە بۆزانست چونکەلەوکاتەدا لاوشوێنانە کەرامەت وشکۆداری وسەربەستی عەقڵی بەدی نەکردوە، دیارەشێخ پێش ڕۆیشتنی میسر شەیداوخولیای قوتابخانەی محمدمجمال الدین ئەفغانی بووە ،وەزانیویەتی بیروهۆش وبەرهەم وکەلەپوری ئەوزانابوێرە لە میسر کۆبۆتەوە ،بۆیە ڕووی لە میسرکردوە.

ڕاست نیە بڵێین بە چواردە ساڵی هەموو زانستەکانی ئەوسەردەمەی سوریای تەواوکرد بۆیە چۆتە میسر، بەڵکو دیارە شێخ لەبەرئەو هزروبیرەی لەمیسر هەبووە چۆتە میسر.

کەشێخ سەلەفی بوایە ڕووی لە درعیە ونەجددەکرد کە بنەماڵەی سعود و وەهابیەکان فەرمانڕەوای بوون.

کەسۆفی بووایە ڕووی لەهندستان دەکرد، کە شیعە بووایە ڕووی لەعیراق وئێران دەکرد.

کە بەدوای پۆستەوەبوایە ڕووی لەئەستەمبوڵ دەکرد، کە حەزی لەڕابواردن بوایە ڕووی لەئەوروپادەکرد.

کەعابدێکی گۆشەگیربوایە ڕووی لەحجاز دەکرد.

بەڵام شێخ بۆیە ڕووی ل میسرکرد چونکە کەسێکی شکۆداروبیرمەند وعەقڵانی بوو ،سەرسام بوو بە خۆڕاگری ودانایی وکەلەپوری ئەوسای میسر، میسریەکان کەناپلیۆنیان تێکشکاند

وشۆڕشی عەرابیان کرد و میسر کە شێخ محمد عبدەو محمد رشید ڕەزاوچەندین شاعیروئەدیبی لێیە ،ئالێرە هەست بەوەدەکرێ کەشێخ محمد بەخۆڕایی نازناوی عزالدینی بۆخۆی هەڵنەبژاردوە، ئەو ڕوحێکی شکۆداروباخی لە ژێردەستی وشۆڕشگێڕ وشەیدابۆدەرچوون لە لاساییکردنەوەی کوێرانەی هەبووە بۆیە بەهاونبووەکەی خۆی لە میسردۆزیوەتەوەو جاری دووەم لەڕووی هزروبیر لە میسر لەدایک بۆتەوە.

ئەم کەسایەتیە لەوگوتانەیدادەردەکەوێ کەلێی دەگێڕدرێتەوە، بۆنمونە گوتویەتی:

"بزانن کەڕزگابوونمان تەنیالەدەستی خۆماندایە".

"ئەگەربتەوێ پێشەوای خەڵک بی دەبێ بۆهەمووکارێک لە پێشەوەیان بی"

شێخ کاتێک بیروهزری خۆی نۆژەنکردەوا لە میسرنەمایەوە چونکە ئەوکاتە میسر دەسەڵاتی بەریتانیەکانی تێدازاڵ بوو،، بەڵام لە میسر فێری شۆڕش وبەرخودان وچاونەترسی بوو.

دوای گەڕانەوەی لەتەمەنی ٢٤ساڵی قسسام هاوسەرگیری لەگەڵ خاتونێک بەناوی أمینة نعنوع دەکا لەو ژنە تالە جبلە بووە بۆتە باوکی عائشة ومیمنة وخدیجة ، دواتر کەئاوارەی فەلەستین بوون کوڕێکی بووە ناوی ناوە محمد.

شێخ زیاتر بە جمال الدین ئەفغانی چووە زیاترلە مجمد عبدە، بوێرو کاراو بەشکۆبووە.

هەرلەشارەکەی جوتیاروکاسبکارانی فێری بوێری وشکۆداری لەبەرامبەر دەرەبەگ وئەفەندی وخاوەن موڵکەکان دەکرد، بۆیە زۆرلە ئەفەندیەکان ڕاپۆرتیان لێ دابوو کەعوسمانیەکان قسام نەفی بکەن بۆئەزمیر چونکە جوتیارەکانیان لێ هان دەدا.

هەروەها لە30\9\1911م. کاتێ هەواڵی گەمارۆی ئیتالیا بۆ تەڕابلوسی لیبیاوشۆڕشی عومەر موختار دژی ئیتالیەکان گەیشتە شام خەڵکی وروژاند وبەخۆپیشاندان ویاداشت نوسین و کۆکردنەوەی پیتاک و ناردن وهەڵنانی خەڵک بۆ یارمەتیدان وچوون بۆلیبیا بۆ جیهاد درێغی نەکرد.

قەسسام لە جبلەولازقیەو شارەکانی تری شام بەگوتارو لێدوانە گەرم وگوڕ
وحەماسیەکانی هەموو جەماوەری دەخرۆشاند وپێش جەماوەردەکەوت وهەموو خەڵکی دێنایە سەرشەقام .

وەکاتێک کەزانی ئیتالیالیبیای دەگیرکرد ،دەستی بە هڵمەتی پیتاک کۆکردنەوەوناونوسینی گەنجان بۆ ناردنیان بۆ لیبیا کرد تابچن بەرگری لە شکۆوناموسی مسوڵمانان بکەن.

بەیان کچی عەجاج نوێهز لە توێژینەوەیەکی ئەکادیمی گەیشتۆتە ئەوەکە قەسسام لەساڵی ۱۹۱۱ز

250 موجاهیدی مەشق پێکردوەو ناردونی بۆ ئەستەمبوڵ تا عوسمانیەکان بیان نێرن بۆ لیبیا، ماڵ وپیتاکی کۆکردەوە تاکوئەو موجاهیدانە بیبەن بۆ یارمەتی مسوڵمانان ، وە پشتگیر بابی عالی وەرگرت تائەو موجاهیدانە لەئەسکەندەرونەوەبە باخیرەیەک بگوازرێنەوەبۆلیبیا ،ئەو موجاهیدانە ماڵ ئاواییان لە ماڵەوەیان کردو وبەڕێکەوتن ولەئەسکەندەروونە چل ڕۆژچاوەڕێ بوون.

بەڵام چونکە ئیتحادیە تورانیەکان لیبیایان دۆڕاندبوو،بڕیاریان دابوو بیدەنە ئیتالیا ،درۆیان لەگەڵ قەسسام کرد ،بەڵام قەسام لەڕێی شکیب ئەرسەلانەوە لە میسر سەد خۆبەخشی ناردوەوخۆشی لەڕێگای میسرەوە دیداری لەگەڵ عومەر موختارکردوەو ئەویارمەتی وموجاهیدانەی گەیاندۆتە لیبیاودواترگەڕاوەتەوە سوریا.

هەربەوەندەش وازی نەهێناوە، خۆشی بۆ لەنزیکەوەئاگاداربوون لە بارودۆخی ئەستەمبوڵ گەشتێکی بۆئەوێ کردوە،بەڵام بارودۆخەکەی بەدڵ نەبووەو بەبێ ئومێدی گەڕاوەتەوە، دوای هاتنەوەی قوتابخانەیەکی لە جبلە بۆ هەرزەکاران کردۆتەوە،هەربەجبلە نەوەستاوەو لە بانیاس ولازقیەش دەرس و وانەی گوتۆتەوەو شەوانەشی بۆ فێرکردنی بەتەمەنەکان تەرخان کردوەولا مزگەوتی ئیبراهیمی کوڕی ئەدهەمیش دەرسی تەفسیرو
فەرمودەوقورئانی گوتۆتەوەوهەروەهازۆرجار وانەی گەڕۆکی لەزۆر لە مزگەوتەکانی ئەوشارانە پێشکەش کردووە...

دواتر لەبەر لێهاتوویی لە وتار ،خەڵکی بەپەرۆش وخەمخۆر گواستویانەتەوە بۆ مزگەوتی مەنسوری لەناوەڕاستی شار ولەوێ خەڵکێکی زۆری لەهەموو توێژەکانی خەڵک لێ کۆبۆتوەو لەیەکەم گوتاری دا گوتویەتی:

««إن الله لا يغير ما بقوم حتى يغيروا ما بأنفسهم»

الله بارودۆخی هیچ میللەتێک -نەبەرەوخراپترنەبەرەوچاکتر-ناگۆڕێ تائەوان خۆیان بارودۆخی خۆیان نەگۆڕن .

بۆیە ئێوەکە شکۆداروبەرێزبن تاکوشایەنی شکۆمەندی ورێزلێ گیران بن ،چونکە

«ولله العزة ولرسوله وللمؤمنين» تەنیا بەهۆی پابەندبوون بەقورئان وفەرمودەو ڕێ وشوێنی ئیمانداران عیزەت وشکۆداری دێتەدی، وە ئەوکەسەی بەسەرشۆڕی ڕازی بوو ،وەبۆستەم دەستەمۆبوو ئەوەئیمانی نیەو کۆیلایەتی لاشیرینە..

بۆیە نابێ ئیماندار بە هەژاری و نەزانی وستەمکاری ڕازی بێ ،چونکە پەیامی ئیسلام بۆیە هاتووە تاکو خۆشگوزەرانی و دانایی ودادوەری بەرقەرارکا..

شێخی موجاهید محمد عز الدين القسام (1300ک/1883ز - 1354ک/1935ز)هەڵگیرسێنەری شۆڕشی مەیسەلون دژی فەڕەنسیەکان:

لەدوای کۆتایی شەری یەکەم وهاتنی داگیرکەرانی فەڕەنسی بۆکەنارەکانی شام لە10\10\1918 شێخی قەسسام یەکەم کەس بووکە ئالای بەرەنگاری داگیرکارانی بەرزکردەوەوخۆی وقوتابیەکانی زۆربە سەختی ڕووبەڕوو داگیرکەران وەستان.

بەهۆی پلەوپایەو گوتارە وروژێنەرەکانی قسسام ئاگری شۆڕش وسەرهەڵدان لەوناوچە گلێپەی سەند.

برازاکەی قسام عبدالملک قەسسام دەگێڕێتەوەکە مامی گوتویەتی:

گرنگ ئەوەنیە بگەینە سەرکەوتن، بەڵکو گرنگ ئەوەیە کەوانەیەکی کۆڵنەدان وشکۆداری وشانازی کردن بە مردنێکی سەربەرزانە فێری نەوەکانی دوارۆژبکەین وجیهادوتێکۆشانیان لاخۆشەویست بکەین.

قەسسام لەسەرەتادا لەساڵی ١٩١٨ بەگوتاروفەتواکانی خەڵکی شارەکانی کەناری ئامادەکرد کە ئامادەی جیهاد بن و موشتاقی شەهادەت بن.

کاتێ لیژنەی کراینی ئەمریکی هاتنە ناوچەکە لەساڵی1919ز دا بەمەبەستی ڕاپرسی خەڵکی ناوچەکە بۆبڕیاردان لەسەر هەڵبژادنی چارەنوسی(حمایە یان وصایە .

قەسسام پێی گوتن ئێمە هیچیانمان ناوێ.

سەرۆکی لیژنەکە گوتبووی :ئێوە بەم لاوازی وکەم ئەزمونیە کوادەتوانن وڵاتەکەتان بپارێزن؟

قسسام لەوڵام داگوتی:جاکەئێمەنەتوانین ئێوەکوادەتوانن؟ ئێمە هێزێکمان هەیە کەسی ترنیەتی.

پاشان قورئانی پیرۆزی لە گیرفانی دەرهێنابوو ،گوتبووی :ئێمە ئەو هێزە مان هەیە.

دوای گەڕانەوەی قەسام لەم دیدارە یەکسەر خانوەکەی فرۆشتوەوچەکی پێکڕیوە

تاکو بەکردەوە ئەرکی شەرعی خۆئامادەکردن بۆ جیهاد فێری خەڵکی بکا دوای ئەوەی کەجیهادی بە گوتارلای خەڵک خۆشەویست کرد بەکردەوەش کردی.

پاشان لەکەناری دەریا خۆی وقوتابیەکانی خۆیان لەسەرچەک وئۆپراسیۆن ڕادێناوڕۆژانە مانۆڕیان دەکرد، خەڵکێکی زۆریش چاویان لەشێخ کرد وچەکیان کڕی ودەستیان بە مەشق کرد.

شێخ ئەزمونی لە خۆئامادەکردن ومەشقی سەردەمی جیهادی لیبیاش لە١٩١١ز وەرگرتبوو کەلەبەشی پێشوو باسکرا.

دوایی مەشقەکەی گواستەوە بۆ ناوشاخ وبەرزاییەکان چونکە لەکەناردەریا فەڕەنسیەکان دەیانتوانی بەئاسانی لەناویان بەرن.

بەناوبانگترین ئۆپراسیۆنی قەسسام دژی فەڕەنسیەکان جەنگی بانیا بوو کەلە ئازاری ساڵی ١٩٢٠ بەشەو خۆی و موجاهیدەکانی هێرشێکیان کردەسەر سەربازگەیەکی فەڕەنسی و جەنەڕاڵێکی فەڕەنسیان بەناوی (نیجر) لەگەڵ چەند سەربازداکوشت.

بەرامبەربەمە فەڕەنسیەکان هەموو گوندەکانی جوتیارانی کەناری لازقیەیان وێران کرد و ولەقەسابخانەی گوندی (بەساتین الریحان) خەڵکی گوندەکەیان لەسەرخەرمانی کێڵگەکەیان کۆکردبۆوەو دواتر بەدەسترێژی گوللە ١٧٠ جوتیاریان شەهید کرد.

دواتر قەسام وهاوڕێکانی کەزانیبویان دیمەشقی پایتەخت لە مەترسیدایە چوونە دیمەشق .

ساڵانی ١٩١٨-١٩٢٠لەکاتی خەریک بوونی فەیسەڵی کوڕی شەریف حسێن لە دیمەشق ، بەوهیوایەی کەسوریانەکەوێتە ژێردەسەڵاتی داگیرکاری وداگیرنەکرێ، هەرزوو قەسسام وقوتابی وهاوڕێکانی لەگەڵ وەزیری بەرگری ئەوکاتە شەهید فەریق یوسف العەزمە کەئەفسەرێکی

سەردەمی عوسمانی وبەرەگەز تورکومانی دیمەشق بوو کاتێ فەیسەڵی کوڕی شەریف حسێن حکومەتی لە سوریا پێک هێنا ئەم پیاوەی کردە وەزیری بەرگری، ئەم پیاوەش ڕووبەڕووی فەڕەنسیەکان بۆوە ،لە حلب وئەدلب ئیبراهیم هەنانۆی بەرەچەڵەک کورد وله لازقیە عومەربەیتار وله جبله ودەوروبەری عزالدین قسسام وله ناو نوسەیریە عەلەویەکان سالح العلی لەم شۆڕشە بەشداربوون ،لەم ڕووبەڕووبوونەوە یوسف عەزمەی وەزیری بەرگری لە 24 یولیو 1920 شەهید بوو.

ئەوانی تریش حوکمی لەسێدارەدانیان لەلایەن فەڕەنسیەکانەوە بۆ دەرکرا.

فەڕەنسیەکان حوکمەتە خۆجێیەکەی سوریایان کەبەحکومەتی عەلەویەکان ناسرابوو ناچارکرد کە بڕیاری لەسێدارەدانی قەسسام وچەندین تێکۆشەری تر دەرکەن و هەموو بەرپرسیارێتی کوژرانی جوتیارانیش کەفەڕەنسیەکان ئەنجامیان دابوو بخەنە ئەستۆی قەسسام، چونکە جوتیارەکان یارمەتی قەسامیان داوە، وەفەڕەنسیەکان خەڵاتێکی بیست هەزارلیرەییان تەرخان کرد بۆ هەرکەسێک کەشوێنی قەسسامیان نیشان بدا.

هەروەها فەڕەنسیەکان زۆردڕندانە سیاسەتی سوتماک کردنی زەویان لەگوندوشارەکان پیادەکرد تاکو گوندیەکان چاوترسێن کەن کەبەهیچ شێوەیەک یارمەتی شۆڕشگێڕان نەدەن وپەناوخۆراکیان بۆدابین نەکەن،.

بەهۆی ئەم زەبروزەنگە شۆڕشەکە زۆر لاوازبوو ولەکۆتاییدا کۆتایی پێ هات.

بۆیە شێخ عزالدین قسسام لەگەڵ حاجی علی عوبێد و محمد حەنەفی میسری کەهەرلەئەزهەرەوە لەگەڵی بوو لەساڵی 1920 بەنهێنی بەپردی شغوری لای ئەدلب کۆچیان کرد، سەرەتاچوونە بەیرووت،دوای ماوەیەک مانەوە ،دواتر چوونە سەیدا ولەوێوەچوونە عەککا، دوای ماوەیەک حەیفایان هەڵبژارد.

گەڕان ومانەوەیان لەم شارانە بۆ هەڵبژاردنی شوێنێکی شیاوبوو بۆ مانەوە.

شێخ بۆیە حەیفای هەڵبژارد چونکە بازاڕێکی کاراوشوێنی بازرگانی بوو،شوێنی بەیەکگەیشتنی بازرگانی گشت وڵاتە عەرەبیەکان بوو، چونکە ئەوکۆمەڵگاوشارەی ئیشی زۆربێ تاکەکانی کەمتر

چاولەبەری دەوڵەت دەبن و بینین وئاڵوگۆڕی پێزانین وکاڵاش بارودۆخ لەباردەکا بۆهەرجوڵانەوەیەکی سەربازی وسیاسی ودبلۆماسی ...

قسسام لەئابی ١٩٢٠ گەیشتە فەلەستین ولەوەیە لەکۆتایی ئەوساڵە لە حەیفا نیشتەجێ بووبێ.

لەحەیفا جەمعیەی ئیسلامی هەبوو کە کۆمەڵێک پرۆژەی فێرکردن وقوتابخانەی هەبوو ،کاتێ قەسسام گەیشتە حەیفا کەکەسێکی بەناوبانگ وئەکادیمی بوو، لەساڵی 1921ز کردیانە مامۆستای قوتابخانەی کچان ، دواترلەساڵی 1922ز لە قوتابخانەی بورجی ئیسلامیش کردیانە مامۆستا.

کرێی مامۆستا لەو قوتابخانانە پێنج جونەیە بوو، وەلەئێوارانیش وانەی بەخەڵکی بەتەمەن دەگووتەوە.

ئە و وانەگوتنەوەتاساڵی1925ز بەردەوام بوو.

بیان نوێهز دەنوسێ:قسسام لەم قۆناغە دا زۆرحەزی لەدەرکەوتن لەکۆنگرەو کۆبونەوەی سیاسیەکان نەبوو،بەڵک حەزی لەکەنارگیری وبێدەنگی بوو، تەنیا کەسە متمانەپێکراوەکانی دەیانناسی ،متمانەی بەچینی لاوان هەبوو کەزۆردەجوڵێن وکەم دەڵێن، قەسسام دینەمۆی ناوگەنجان و وروژێنەری لاوان بوو دروشمی قسسام جیهاد یان سەرکەوتنە یان شەهیدی بوو.

(سمیح حمودة) ی مێژووناس دەڵێ :(قسسام سەرەتای هاتنی بۆ حەیفا لە قوتابخانەی بورجی ئیسلامی مامۆستابوو، وەقوتابیانی زۆرهەڵدەنا لەسەرجیهاد بۆیە لەگەڵ یەکێ لەمامۆستاکان کەناوی کامل قصاب بوو ناکۆکیان کەوتەنێوان بۆیە قەسسام لە ساڵی1925 وازی لە وانە گوتنەوە هێناو تەنیا ئیمام وخەتیبی مزگەوتی ئیستقلال بوو کە مزگەوتەکەهەرلەوساڵە دروستکراو قەسسام یەکەم ئیمام وخەتیب بوو لەومزگەوتە.

قسسام پێی وابوو کە پەیامی ئەو لە ژیاندا زیندووکردنەوەی ئەرکی جیهادە، وە مزگەوتی ئیستقلالیش باشترین هۆکاربوو بۆ گەیاندنی ئەوپەیامە، مزگەوتەکە ببووە تاکەمزگەوتی شارەکە بۆجومعە، بگرەلەشارەکانی دەوروبەری حەیفاوە خەڵک دەهات بۆ مزگاوتەکەی قەسسام بۆ جومعە.

قسساميش وەک ئەفغانی پێی وابووکە بەریتانیا سەرچاوەی هەموو بەڵاو نەخۆشیەکانە،بۆیە دەبێ هەموو کارێک وازلێ بێنین وتەنیاخەریکی دەرکردنی بەریتانیەکان بین، بەریتانیەکانن کە بەڵێنی بەلفۆریان دارشتوەو خەریکن جولەکەی بۆکۆدەکەنەوە.

هەرلە ساڵی 1927ز مسوڵمانانی لەمەترسی هاتنی جولەکەکان بۆفەلەستین ئاگادارکردەوە، وەهەردەم بەخەڵکی دەگووت کە گوێڕایەڵی ومل کەچی تەنیابۆ دەوڵەت وحوکمرانی مسوڵمان دەبێ، وەبەریتانیەکان وەلی ئەمری فەلەستینیەکان نین ،چونکەبەدەق ئایەت دەبێ وەلی ئەمر لەئیمانداران بێ، چونکە بەریتانیەکان بنکەیەکیان بۆقادیانیەکان لە حەیفادانابوو کە وایان بلاودەکردەوە کەبەریتانیاوەلی ئەمرەوملکەچ بوون بۆی واجبە.

- شێخی موجاهید محمد عز الدين کوڕی عبد القادر القسام (1300ک/1883ز - 1354ک/1935ز)پاڵەوانی شۆڕشی بوراق دژی بەریتانیەکان :

لەبەشی پێشوو گوتمان لەساڵی ١٩٢٥ بەدواوە کاری سەرەکی شەهید قەسسام بووە گوتاربێژی و وانەو پێشنوێژی مزگەوتی ئیستقلال.

ئەومزگەوتە وەک لەناوەکەی دەردەکەوێ ئیستقلال واتە سەربەخۆبوون ،مزگەوتێکی ئاسایی نەبوو.

هەڵبژاردنی قەسام بۆ پێشەوایەتی سەربەخۆبوون،چونکە خەڵک ڕابردووی قەسامی لەجیهادی دژی داگیرکارانی ئیتالی وفەرەنسی لەهەریەک لە لیبیاو سوریادەزانی.

قەسام قۆڵی لێ هەڵماڵی مسوڵمانانی هەڵدەنالەسەر دژایەتی داگیرکاری بەریتانی .

ئەمین محمد سعيد (28 نوفمبر 1891 - 21 يونيو 1967) مێژووناسی شام دەنوسێ:

: « قەسسام دووربوو لە خۆدرخستن وبانگەشە بۆخۆی، ،ئەونمونەی خورەوشتی بەرزی ئیسلامی بوو، ،وێنەی باڵای مسوڵمانێکی ڕاستەقینەبوو، ،هەستت دەکرد کەئەو چێژی لەئیسلام وئیمان کردووەگەیشتۆتە پلەی یەقین، بۆیە هەرگیز خۆی بەکاری نزم وبێ کەڵک خەریک نەدەکرد وهەمیشە ناوازەولێهاتوو بوو لەهەموو کارەکانیدا.

ڕۆژنامەنوس عبد الغني سعيد الكرمي (1906 - 1974) دەڵێ

«...قسسام زۆربەهێمنی وهاوسنگی قسەی دەکرد، زۆرمتمانەی بەخۆی هەبوو، پەیامەکەی لەپێش چاوی زۆرڕۆشن بوو، زۆرسور بوو لەسەر نمایشکردنی نمونەیەکی دروست وڕەوشت بەرزی بۆ پەیامی ئیسلام ،هەرگیز حەزی لە قسەی گاڵتەوگەپ وڕابواردن نەبوو.

دیارە کەسایەتی قەسام هەرلەوکاتەی چۆتە میسر تاهاتنی بۆ حەیفا مشت و مڕێکی زۆری لەسەرە.

گەورەترین هێماکانی چەپڕەوی وسۆشیالیزم ونەتەوەیی وشۆڕشگێڕی وڕادیکالی وئیسلامیەکان بە سۆفی وسەلەفی وئیسلامی سیاسی بەهەموو تێزەکانیەوە هەموویان لەسەرقەسامیان نوسیوەو هەریەک بەلایەکی ژیانی هەڵگوتووە، سۆسیالیزمەکان قەسام بە ئیشتراکی دەزانن ،سەلەفیەکان بەسەلەفی دەزانن، سۆفییەکان بە شێخی قادری دەزانن، نیشنمانی ونەتەوەیی وکوردودیان وعەلەوی وتورکومان ودروزەکانیش دەڵێن ئەوهاوڕێی شۆڕشی عەزمە وساڵح علی وهنانۆ بووە.

ئیخوانەکان قسام بەنمونەیەکی دیکە لە جمال الدین ئەفغانی وحەسەن بەننا دەزانن .

لەڕاستیدا ئەم سێ کەسایەتیە زۆر کۆکەرەوەبوون، کۆکەرەوەی هەموو توێژوچین وڕەوت وبۆچوونەکان بوون، بۆیە پێتان سەیرنەبێ کەعبدالناسر تامردیش شانازی بەحەسەن بەنناوەدەکرد،بورقێبە چەندجارلە بارەگاکانی ئیخوان ولەماڵی بەننا کۆنگرەی دەکرد.

هەروەها چەندان فەیلەسوفی گەورەی مولحید سەرسام بوون بەئەفغانی ،قسامیش لەوجۆرە کەسایەتیانە بوو کەهەموو کەس شانازی پێوەدەکرد.

قسام حەیفای بە دارالهجرەو مەدینە دەزانی ،جبلەو لازقیەی بە شەعبی ئەبوتالیب و میسرو ئەزهەری بە ئەشکەوتی حەڕاو ماڵی ئەرقەم دەزانی لەتەمەنی خۆیدا.

بۆیە قەسام لە حەیفا لەلایەک هەوڵی ناسینی چین وتوێژەکانی حەیفاودەوروبەری دەدا، لەلایەکی تردەیەویست نەخشەوپلانی جولەکەو بەریتانیەکان بزانێ وخاڵی لاوازوبەهێزیان دەرک پێبکا.

ئەوبۆخەڵکی حەیفا مەشخەڵی جیهادوتێکۆشانی هەڵکردبوو، هەوڵی دەدا لە مزگەوت وبازاڕو قوتابخانەکانی حەیفا لەوتاکانەی بەهێزوپتەوون ڕێکخراوێکی تۆکمەو بزوتنەوەیەکی جیهادی بنیات نێ و بیکاتە قوتابخانەی گەلی فەلەستین.

لەدوای ساڵێک گوتاردان لە ساڵی 1926ز دا کۆمەڵەی لاوانی مسوڵمانی دروستکرد وخۆی بووبە سەرۆکی.

ئەحمد ئەسعد شقيري (1908 - 26 فبراير 1980

کەدامەزرێنەری ڕێکخراوی فەتحە ویەکێک بووە لە شۆڕشگێڕەچالاکەکان لەشۆڕشی ١٩٣٦ دەڵێ:

«پەیوەندیەکی پتەوم لەگەڵ قەسسام هەبوو ،نمونەی کەسی بەتەقواو دەست پاک بوو، ،گوتارەکانی وروژێنەربوون، ،لە زۆرلەکۆنگرەکانی لاوانی مسوڵمان لە حەیفاوشارەکانی دیکەش لەگەڵی کۆبوومەوە، بڵام هەرگیز بیرم بۆ، ئەوەنەدەچوو کە ئەم زانا مێژەربەسەرە ڕاستەوخۆ پێشەنگی شۆڕشی دژی بەریتانیابکا.

قەسسام دەیەویست لەناو کۆمەڵەی لاوان ولەناوهەواداران وقوتابیانی مزگەوتەکە ی کەسانی شیاو بۆ ڕێکخراوێکی نهێنی هەواڵگری وسەربازی هەڵبژێرێ وەک ئەوەی جمال الدين ئەفغانی کردی لەمیسر کە بارودی وعورابی بۆ ئەوباڵە سەربازیە شۆڕشگێڕیە ئامادەدەکرد.

یان ئەوەی حسن بەننا لەدوای قسسام وئەفغانی کردی وعبدالرحمن سنێدی وعبدالناسری هەڵبژاردن تا ئەفسەرانی ئازاد دروست بکەن.

بەپێی یاداشتەکانی محمداحمد سیام گوتاربێژی پێشووتری مزگەوتی ئەقسای دوورخراوە دەڵێ کەهەردوو شەهید شێخ عزالدین قسسام و شەهید حسن بەننا بەیەک گەیشتوون و دیداریان لەنێوان هەبووە،بەڵام ساڵ وشوێنەکە دیاری ناکا.

لەوەیە دیدارەکە لەحەج یان لەکاتی گەشتەکانی قەسام بووبێ لەوکۆبوونەوەودیدارانەی لە میسر بۆ فەلەستین دەکران.

ئەزموونی قەسام پێش ئەزمونی بەننابوو ،وەبەننا زۆرسودی لەئەزمونی قەسسام دیتوە.

ڕێکخراوەکەی قەسسام دوژمنی زۆربوو ،جولەکەوبەریتانی و خەڵکانی چاوچنۆک بۆهەوڵەکانی قەسسام لەبۆسەدابوون.

بەمەبەستی ناسینی زیاتری دەوروبەری حەیفا قەسا م لەساڵی ١٩٢٩-١٩٣٠ داوای پێشکەشی دادگای حەیفاکردتاکوبیکەنە لیژنەیەکی گەڕۆکی دادگا بۆ گرێدانی گرێبەستی هاوسەرگیری لە شاروگوندەکانی دەوروبەری حەیفا.

تاکو هەم ژینگەودەوربەرەکە باشتربناسێ وهەم خەڵکەکەی ئەوگوندانەوباری دەروونیان بزانێ، مەبەستی قسام لەم هەنگاوە دیاری کردنی شوێنی شیاوبۆ مەشق وڕاهێنانی سەربازی وکەسانی پشتیوان وداڵدەدەر بۆ کاری سەربازی و مەفرەزەکانی جیهادبوو.

محمد عزة بن عبد الهادي دَرْوَزَة (21 حزيران 1887 - 26 تموز 1984)لە ژێر ناونیشانی(الحلقات الجهادية وحركة الشهيد القسام) دەڵێ:

«حەیفا مەڵبەندێکی گرنگی کرێکارەکانی عەرەب بوو، ،زۆربەی ئەوکرێکارانە لەو جوتیارە ئاوارەودەرکرووانەبوون کەبەهۆی زەبروزەنگی جولەکەو داگیرکاران لە گوندوشارۆچکەکانیان دەربەدەربووبوون ،هاتبوون لەحەیفا گەڕەکێکیان لەتەختەوداروو تەنەکە دروستکردبوو، ئەم توێژە زۆربە گەرم وگوڕی بەدەم بانگەوازی جیهادەوەهاتن هەرلەساڵی ١٩٣٠ وە، کۆمەڵگای لاوانی مسوڵمان لەمانە پێک هاتبوو، چونکە زۆربەیان لادێیی ودینداربوون، وەدڵ ودەروونیان پڕلە ڕق وکینە بوو لەجولەکەو بەریتانیەکان، وەبەهۆی زگماکی پاکیان نهێنی پارێزو پتەوبوون، بۆیە دەسەڵاتدارا ن هەروابەئاسانی نەیاندەتوانی نهێنیەکانیان بزانن وبەسەریاندازاڵ بن..

بەم شێوە قەسسام دەرگای لەبەردەم هەموو چینەکانی کۆمەڵگا واڵاکرد
کەبەهەژاروجوتیاروکرێکارەوە، بەگەنج وپیرونێرو مێ وە بەلادێی وشاریو ،بەنەخوێندەوارو خوندەوارەوە، بتوانن بەشداری گێڕانەوەی شکۆی نیشتمان و مرۆڤایەتی بکەن ، بەڵام زۆرترین پەیڕەوانی قەسسام لەوانەبوون کە هیچ پلەوپۆستێکیان لەناودام ودەزگاکانی حکومەت دا نەبوو ، وەبەدەستی پیلانگێڕی داگیرکەران وجولەکەکانەوە زۆرچەوسابوونەوە ، دەرکراوو
ئاوارەوبێبەشکراوبوون، هەژاروبێ دەرەتان بوون، زۆربەیان نەخوێندەواربوون، قەسسام وەکو ئەهلی سوففە تەماشای دەکردن وکاتی زۆری بۆ تەرخان دەکردن ،شەوانە فێری خوێندەواری دەکردن وفێری کاروکاسبی دەکردن و بەتەنگ چارەسەری نەخۆش وچارەسەری کێشە دەروونی وکۆمەڵایەتیەکانیان بوو،

باوەڕی بەوەبوو کەلاڕێ بووەکەنیان بگێڕێتەوەبەرەوچاکە، ودەیگووت:

بوێری دزو بکوژ وئازایەتیان دەتوانرێ بگۆڕدرێ بۆ ئازایەتی لەجیهادو ڕووبەڕووبوونەوەی دوژمنانی دین.

یەکێک لەوکەسانە کە بۆ بەریتانیەکان چیرۆکەکەی گێڕاوەتەوەودانپێدانانەکانی نوسراوە کەسێک بوو بەناوی حسن البایر کە لە دوای دیل کرانی لەجەنگێک لە دانپێدانانەکەی گوتبووی:

«من خەڵکی گوندی برقین بووم لە، قەزای جنین، ژیانم لەسەرچەتەیی ودزی بوو، عزالدین قسام هات ڕێنمایی کردم وفێری نوێژی کردم و گوتی کە ئەوکارانە حەرامن و دەبێ ڕوو لەکاری باش بکەم، کاتێ زانی پابەندم بە دین ، بردمی بۆ ناوچیاکانی بەرقین و تفەنگێکی پێدام وگوتی مەشق لەسەرئەمە بکە ولەگەڵ براکانت دژی دوژمنانی دین و وڵات جیهادبکە»

سەرەتای قۆناغی چەکداری ومەشقی سەربازی لەسەرەتای ساڵی 1928 دەستی پێکرد، چونکە لەوساڵەدا جولەکەکان تەواوشوڵیان لێ هەڵکێشاوبەئاشکرا بەهەزاران کەس دەڕژانەبازاڕ و دەهاتنە لای دیواری بۆراق وچالاکیان دەنواند.

مسوڵمانانیش بەوهۆیەوە لەهەموو لایەک وروژان بۆ بەرگری کردن لە مزگەوتی ئەقسا .

وەئەم بارودۆخە نوێیە قسسامی پاڵنا کە پەلەبکاولە قۆناغی هەڵنان وهاندانی مسوڵمانانەوە لەسەرجیهاد بگوازێتەوە بۆ قۆناغی چەکداری ومەشقکردن.

خلیل محمد عیسی عجاك کەبە أبو إبراهیم الکبیر ناسراوە لەیاداشتەکانیدادەڵێ:لەساڵی 1928 دا کاتێ هەڕەشەکانی جولەکە زیادیان کرد، داوامان لەشێخ کرد کە دەست بەجیهادی چەکداری بکەین، وخۆمان چەکداربکەین، ،بۆیە چەکمان کڕی وکەسێکمان بەناوی محمد أبو العیون هێناتاکولەسەرچەک مەشقمان پێبکا، هەمووجارێ دوای گوتارەحەماسیەکانی شێخ قسسام دەستمان بەمەشقی چەکداری دەکرد، مامۆستای مەشق یەک یەک مەشقی پێدەکردین لەسەربەکارهێنانی چەک .

دوای سێ ساڵ لەسەر مەشق کردن ببوینە دوازدەشانەی جیهادی ،هەرشانەیەک پێنج کەس بووین ،زۆربەمان لە کرێکارانی سکەی شەمەندەفەرو کرێکاری خانو وفرۆشیاری گەڕۆک بووین ،دواتر

لەسەرەتای ١٩٣٠ هەرشانەی بوونە نۆکەس.

لەساڵی 1929ز ئەمیری جەبەلی عجلون شێخ راشد الخزاعي (1850 - 1957ز)، بەدەم داواکەی قسسامەوەهات و چەک وچەکدارو وماڵی بۆ قسسام نارد وزۆرئەم شێخە پشتگیری قەسامی دەکردولەشۆڕشی گەورەی دوای شەهیدکردنی قسامیش ١٩٣٦-١٩٣٧بەشداری بەرچاوی هەبوو.

لەشۆڕش وڕاپەڕینی بۆراق دا لەساڵی 1929 هەزاران کەس لەڕۆڵەکانی فەلەستین بەشداربوو وچەندان سەرکردەی لێهاتوو لەو شۆڕشەدائاشکرابوون.

قەسسام کەسەرکێشی ئەوسەرهەڵدانەبوو ئەم کەسە لێهاتوانەی هەڵبژارد بۆ ڕێکخراوەنهێنیەکە.

سەرهەڵدان وشۆڕشی بوراق وەک ڕاگەیاندنی قۆناغی ئاشکراکردنی بزوتنەوەی جیهاد وابوو، کەلەوساڵەوە جیهاد ئاشکراکرا.

قەسام شەوانە ڕاستەوخۆ خۆی سەرپەرشتی مەشق پێکردنی موجاهیدانی دەکرد .

حسن شبلاق کەیەکێک بووە لەوانەی لای قەسسام مەشقی کردوە دەڵێ:

«پێش دەرکەوتنمان بۆشاخی کرمل لەیەکێک لەوسێ مزگەوتانە کۆدەبووینەوە،یان مزگەوتی ئیستقلال یان مزگەوتی جرینە یان مزگەوتی بچوک ،،ئەوجار سێ کە سێ کەس دەردەچوین ، ،حەوت سەد دەبوین، قسام یەک یەک فێری هەڵوەشاندن و لێکدانی تفەنگ وچۆنێتی بەکارهێنانی دەکردین.

یەکێکی ترلە قەسسامیەکان دەڵێ:

شێخ فێری تەقەکردن وبەرگەگرتنی نوستن لە سەرزەوی وبەرگەگرنی برسێتی وتینوێتی وسەرمای دەکردین.

وەقەسام بەسەرگوندەکاندا دەگەڕاولەدوای نوێژی عەسر وتاری بۆدەدان وکەسانی لێهاتووی لێ هەڵدەبژاردن بۆ جیهاد وبۆهەر شانەیەک نەقیبێکی دادەنا.

لەگەڵ ئەم کارانەشی لەسەر گوتاری مزگەوت هەربەردەوام بوو، لەیەکێ لە گوتارەکانی ساڵی 1934ز لەسەر مینبەر لە نوێژخوێنانی پرسی

ئایا ئێوە چۆن مسوڵمانێکن ؟ ئەدی قورئان نافەرموێ عیزەت وشکۆداری تەنیابۆ ئیماندارانە؟ جاکەلەم مزگەوتە دەرچوون کەعیزەتی ئیمانتان هەبێ ،سەربازێکی بەریتانی ناتوانێ وەکو ڕانە مەڕ لێتان خوڕێ، کە ئیماندارین نابێ گوێڕایەڵی بکەن.

جولەکەکان چاوەڕوانی هەلێکن تاکو داوڵەتەکەیان ڕاگەیەنن، ،هەریەکێک لە ئێوە لەسەرتانە خۆ ئامادەکەن، چەک بکڕن، مەشق لەسەر چۆنێتی بەکارهێنانی چەک بکەن .

ئەم ئوتێل ومزگەوتانە ڕازاندنەوەو نەخشاندنیان بۆچیە؟ پێویستە ئەو زێڕوزیوەی لەڕازاندنەوەی مزگەوت خەرج دەکرێ، بدرێ بەچەک وجبەخانە، کە زەوی وشارەکانتان داگیرکران دیوارەنە خشێنراووڕازاوەکان فریاتان ناکەون، لەم بارودۆخە دروستە هەتا ئەوەی بۆ حەج وعەمرەش خەرج دەکرێ ڕابگیرێ وبۆخۆ ئامادەکردن خەرج بکرێ.

قسام زانیبووی کە جولەکەکان پلانیان داناوە هێرش بکەنە سەر مزگەوتی ئیستقلال ،هەندێک لە پیاوەناودارەکانی حەیفا چوبوون بێ مۆڵەتی شێخ داوایان لە هێزەکانی بەریتانیا کردبوو کە مزگەوتەکە لەهێرشی جولەکەکان بپارێزن، شێخ بەم کارەیان زۆر توڕەبوو ، لەگوتاردا گوتی:دەبێ ئیمانداران پاسەوانی مزگەوتەکانمان بکەن، ،دەبێ خۆمان بەخوێنی خۆمان مزگەوتەکانمان بپارێزین، ئەوداواکاریەتان نیشانەی ترسنۆکیتانە،نیشانەی سەرشۆڕی و زەلیلیتانە.

هەرکەسێ ئەو تاقیکراوانە ی بەریتانیا بە بێ بەڵێنی و دڕندەیی تاقی بکاتەوەوپەنایان بۆ بەرێ ئەوەناپاکە.

لەسەر ئەم قسانە بەریتانیەکان دەست بەسەریان کرد ،شارەکە هەمووی مانی گرت وخرۆشا بۆیە بەریتانیەکان بەناچاری بەریان دا.

جارێکی تریش لەسەر مینبەر گوتبووی :هەرکەسێ ئیمانی بە الله ورۆژی دوایی هەیە با لەسەر ئەم چەکە مەشق بکا .

لەسەرئەم قسەش دووبارەگیرا،بەڵام بەهۆی خۆپیشاندان ومانگرتنی شار دووبارە بەریان دایەوە.

قەسسام کاتێ زانی لێشاوی جولەکەکان هەرلەزیادبوونەو تەنیالەساڵی ١٩٣٥ 62000 یهودي هاتۆتە فەلەستین وبوونەخاوەنی 73000 دونم زەوی

وەبەریتانیەکان پیلانی ئاوەدادەنێن خۆی و کاراترین کەس لە موجاهیدان دەستگیربکەن یان شەهیدیان بکە ن وخەڵکیش بەشی پێویست هۆشیارکراونەوە، بۆیە کاتێ ژمارەی چەکدارانی گەیشتە هەزارکەسێک لەساڵی ١٩٣٥

بەپێی یاداشتەکانی یوسف الشایب :کۆتا گوتاری قەسام لە مزگەوتی ئیستقلال تەفسیرکردنی ئایەتی ﴿أَلَا تُقَاتِلُونَ قَوْمًا نَكَثُوا أَيْمَانَهُمْ وَهَمُّوا بِإِخْرَاجِ الرَّسُولِ وَهُمْ بَدَءُوكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ أَتَخْشَوْنَهُمْ فَاللَّهُ أَحَقُّ أَنْ تَخْشَوْهُ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ١٣﴾ [التوبة:13].بوو

«ئەی خەڵکینە ئەوە کاروباری دینەکەتان و بارودۆخی نیشتمانەکەتان زانی ،جیهاد لەسەرتان واجبە، دەی ئەوەمن پێم ڕاگەیاندن یا الله تۆشاهیدبە، بەرەوجیهاد ئەی مسوڵمانان

دوای ئەوگوتارە یەکەسەر چەکەکەی هەڵگرت ونەچۆوە ماڵ ورۆیشت بۆ شاخ، موجاهیدەکانیش ماڵ ئاوایان لەماڵ کردوو دەرچوون.

پاش ئەوگوتارە دەسەڵاتدارانی بەریتانی هاتن ماڵەکەیان گەمارۆداوبەشوێنیدادەگەڕان ،بەڵام

ئەو ماڵ ئاوایی کردبوو،هەردوای گوتارەکە ئۆتۆمبیلی موجاهیدان چاوەڕوانی بوو لە ڕۆژی ٢٧-١٠-١٩٣٥ دا دەرچوو.

سوپای داگیرکەر هەموو حەیفاوجەنین وگوندەکانیان پڕکرد لە سوپاو کەوتنە گەڕان وڕاوەدوونانی موجاهیدانی قەسسام ،وەپارەیەکی زۆریان بەخەڵات دانابوو بۆ هەرکەسێ کە شوێنی قەسام بەداگیرکەربڵێ.

شەڕو پێکدادان وڕاوەدونان وکەمین دانان بۆ قەسام وهاوڕێکانی تاکوشەوی ٢٠-١١-١٩٣٥ بەرامبەر ٢٣ی شەعبانی ساڵی ١٣٥٤ک بەردەوام بووکەلەوڕۆژەدا کە چوارشەم لەسەر پێنج شەممە بووسوپای بەریتانی لەشەڕی یەعبد گەمارۆی قەسام ومەفرەزەکەی داو قەسام وسێ هاوڕێی شەهید بوون و پازدەکەس لە بەریتانیەکان کوژران.

لەناوگیرفانی قسسام مەسحەفێکی قورئان وچواردە جونەیهـ ی تێدابوون.

دوای شەهیدبوونی قەسام فەلەستین خرۆشاو شۆڕش و خۆپیشاندان تاکو ساڵی ١٩٣٩بەردەوام بوو.

دەیان شاعیرونوسەرو سرودبێژ شیعروپیاهەڵدان ولاواندنەوەیان بۆ محمد عزالدین قەسسامی شەهید نوسی ،بەڵام ئەوەی موجاهیدان بۆیان نوسی لەهەموویان کاریگەرتربوو ، لەبەرخۆشەویستی وکاریگەری قەسسام لەناو فەلەستینی وشامیەکان بزوتنەوەی حەماس باڵە سەربازیەکەیان بەناوی ئەو کەڵە پیاوە ناوناوە .

ژێدەروسەرچاوەکان:

١-القيادات والمؤسسات السياسية في فلسطين، 1917 . 1948" (1981)؛بيان بنت عجاج نويهض.

٢--الشيخ المجاهد عز الدين القسام في تاريخ فلسطين" (1987)بيان بنت عجاج نويهض.

٣-فلسطين: القضية، الشعب، الحضارة:بيان بنت عجاج نويهض.

٤-التاريخ السياسي من عهد الكنعانيين حتى القرن العشرين :بيان بنت عجاج نويهض.

٥-حياة وأفكار عز الدين القسام"، بحث لسميح حمودة"

٦-ثورة الشيخ عز الدين القسام / الكاتب د.عبد الجبار رجا محمود خليلية

٧-الحلقات الجهادية وحركة الشهيد القسام

٨-محمد عزة بن عبد الهادي دَرْوَزَة (21 حزيران 1887 - 26 تموز 1984)

٩-مذكرات الدعوة والداعية ; امام الشهيد حسن أحمد عبد الرحمن محمد البنا الساعاتي (المتوفى: 1368 هـ) ...

١٠-الحاج أمين الحسيني، رائد جهاد) ، للكاتب حسني أدهم جرار.

١١-لحائط الحديدي تأليف آفي شليم ؛ تقديم محمد عبد المنعم ؛ ترجمة ناصر عفيفي

١٢-الحروب العربية الإسرائيلية ، 1948-1982 حاييم هرزوج ؛ ترجمة بدر الرفاعي.